

Poblenou agrícola i preindustrial

Plànol de Barcelona i les seves rodalies del 1711, on es veuen els camps llaurats de Sant Martí per sobre de la carretera de França i els sorralis i la Llacuna per sota.

NICHOLAS DE FER. PARÍS, 1711

Plan y demostración de porciones de los terrenos de la Ciudad de Barcelona, Sn Martín de Provensals, Sn Adrián del Besós y del total llamado La Granota y Juncá.

AHCB. 1756.

Sant Martí versus Barcelona

Extracte del treball redactat per Àngela Diume, M. Pilar Martí i Josefina Martínez

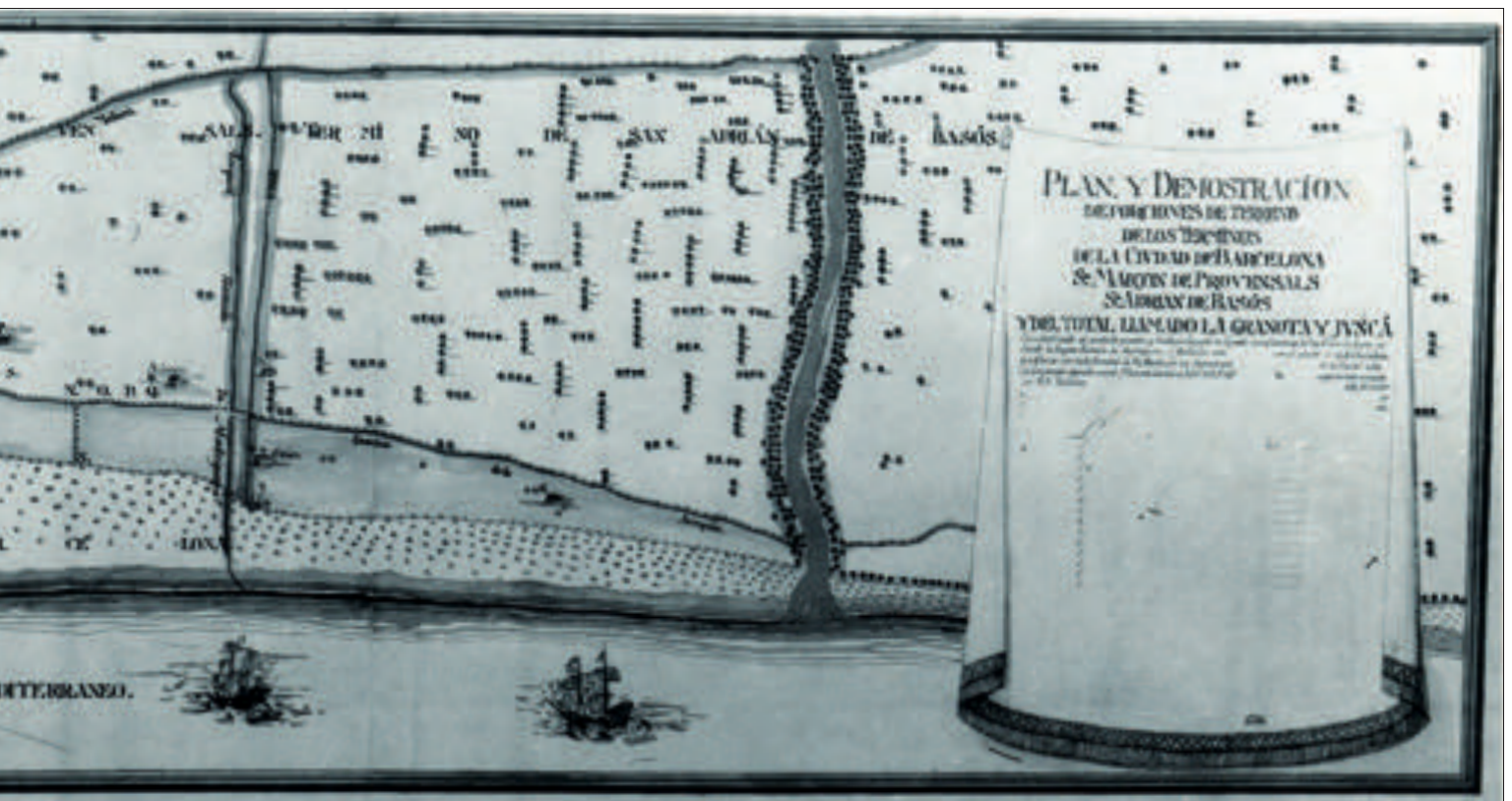
Per comprendre l'economia del terme de Sant Martí de Provençals al segle XVIII, cal emmarcar-la en l'extens i atapeït entramat de vincles de solidaritat i principalment de subordinació generat per la ciutat de Barcelona, perquè el caràcter «suburbial» de submissió a l'urbs ha estat una constant en la història d'aquest vell municipi.

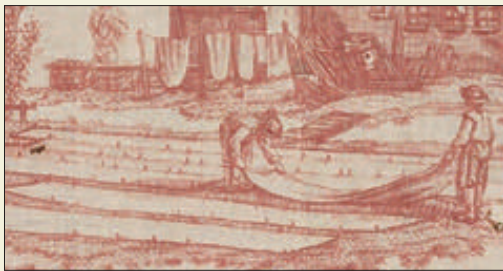
Sant Martí versus Barcelona

Barcelona, en una època de transport lent i costós, tractava d'obtenir dels pobles de la rodalia una part de les matèries primeres i dels queviures necessaris per a la seva subsistència. Els mecanismes econòmics i polítics es posaven en marxa.

Com que hi havia uns terrenys de propietat pública, els aiguamolls, les pastures i sorralis feien que fos encara més dependent de la ciutat. La Llacuna, la Granota i el Joncar ocuparen tota la façana marítima del terme provençalenc.

El fort creixement de la població dins dels murs va fer que necessitessin queviures dels indrets més propers

THE METROPOLITAN MUSEUM OF ART

La fàbrica d'indianes: la manufactura capitalista

La fàbrica d'indianes presentava una manera d'organitzar el treball i la producció diferent del taller artesà.

Les seves característiques principals eren la concentració de la producció en un únic espai i la divisió del treball.

En aquests establiments es feien fins a divuit activitats diferents. Les imatges estan tretes d'un cotó estampat a la planxa de coure sobre un dibuix titulat «Els treballs de la manufactura», de J. B. Huet (1783), on es mostren diverses fases del procés productiu.

Plànol on s'ubiquen les tropes al voltant de Barcelona durant el setge a la ciutat de Barcelona l'any 1808, durant la Guerra del Francès.

CARTA DEI CONTORNI DI BARCELONA VACANI MAGGIORE

com era Sant Martí, mentre que l'expansió de les activitats manufactureres i la intensificació dels intercanvis van provocar un augment de la demanda de matèries primeres i farratges. Aquests fets foren els estímuls principals del procés d'extensió i intensificació dels conreus que va tenir lloc al terme de Sant Martí.

Una nova agricultura

Noves plantes i nous cultius junt amb l'aprofitament del rec Comtal, que l'any 1778 va aconseguir augmentar el seu cabal gràcies a les obres fetes a la mina de Montcada, que van tenir el suport de l'intendent de Catalunya.

Pel que fa a la renovació i la introducció de nous cultius no en tenim una informació precisa, però sabem del retrocés de la vinya cap a un sector que, tot i sent més muntanyós, el va poder suplir. Hi va haver la supressió del guaret i la imposició de les rotacions triennals: en primer lloc, blat de moro; en segon, blat i, immediatament, trèvol; en tercer lloc, trèvol i mongetes; en quart, cànem i mongetes, i en cinquè lloc, blat i mill. La sàvia alternança de plantes conreades —cal recordar que les lleguminoses capten el nitrogen atmosfèric i, fixant-lo a la terra, restableixen parcialment la fertilitat—, el fem, la palla i els farratges van col·laborar a enriquir els conreus. Els terrenys del Poblenou al segle XVIII pertanyien al rei i, per tant, eren de propietat pública, però per algunes raons de concessions reials el municipi barceloní els considerava com a seus. Amb la dessecació de terrenys pantanosos i la introducció de millores de tot tipus fou possible un augment de la producció agrària realment notable tant en termes quantitius com qualitius. La producció del cànem a gran escala era motivat per les necessitats de la marina mercant i de guerra als segles XVIII i XIX.

L'agricultura impulsà la manufactura

De l'existència de conreus en poden donar testimoni les masies i les torres més notables: Can Planes, Can Canal, la Torre del Comanador de Sant Joan, la Torre del Fang i moltes altres.

Al segle XVIII, quan el sector agrari de Sant Martí va ser integrat totalment i definitiva als circuits comercials, es comença a definir com a agricultura capitalista.

Plànol de la rodalia de Barcelona d'Ildefons Cerdà i Pere Roca. Realitzat el 1855 com a preparació del projecte d'Eixample.

INSTITUT CARTOGRÀFIC DE BARCELONA

Núm.

SEÑOR *D. Bernat Brausi, taur la Audient*

Segons las órdes del Señor Intendent General, deu pagarse lo primer ters de Catastro del corrent any vensut á últim de Abril, y toca á Vm. *2^{ts} — 9 —* per rahó de sas fincas, Censos, Censals, y Personals; lo que deurá depositar en mans de Domingo Vintro, Clavari de ést Poble, dins lo termini de tres dias, baix pena de discreció. Sant Martí de Provensals, á *10* de Maig de 1815.

Rebut ditapartida De Órdre del Ajuntament,
Penna Colectora *Thomas Serra, Secretari.*

NOTA.
Se cobra en casa del Ajuntament desde las 8 del matí á las 11, y de las 2 á las 5 de la tarde.

SOMETENT ARMAT

DE

Sant Martí de Provensals

Dit Sometent vos convida á la festa que dedicarà á la Mare de Deu de Montserrat, Patrona del Sometent, ab motiu de la benedicció de sa Bandera; dita festa tindrà lloch en la propietat del Excm. Sr. Marqués de Santa Isabel, «Fábrica d' en Ricart», carretera de Mataró (Sant Martí), lo diumenge, dia 27 del corrent mes, á dos quarts de deu del matí.

Barcelona, Abril de 1902.

Un recull de documents i monedes que recorden el passat agrícola de Sant Martí de Provençals, que comprenen més de cent anys, des del 1815 fins al 1935.

GUARDERIA RURAL N.º 30720

SECCIONES: San Andrés, San Martín, San Adrián y Pueblo Nuevo

NOTA: Se ruega a los Sres. abonados se abstengan de dar ningún aguinaldo o propina a los guardias. Toda queja que hubiere, sirvanse comunicarla a estas Oficinas, calle San Andrés, 330. - Teléfono 50350.

Sr. *Francisco Peris* FABRICANTES S. MARTÍN

ba satisfecho la cantidad de Ptas. *doce*

importe de la suscripción del *Octubre* del año 193*5*

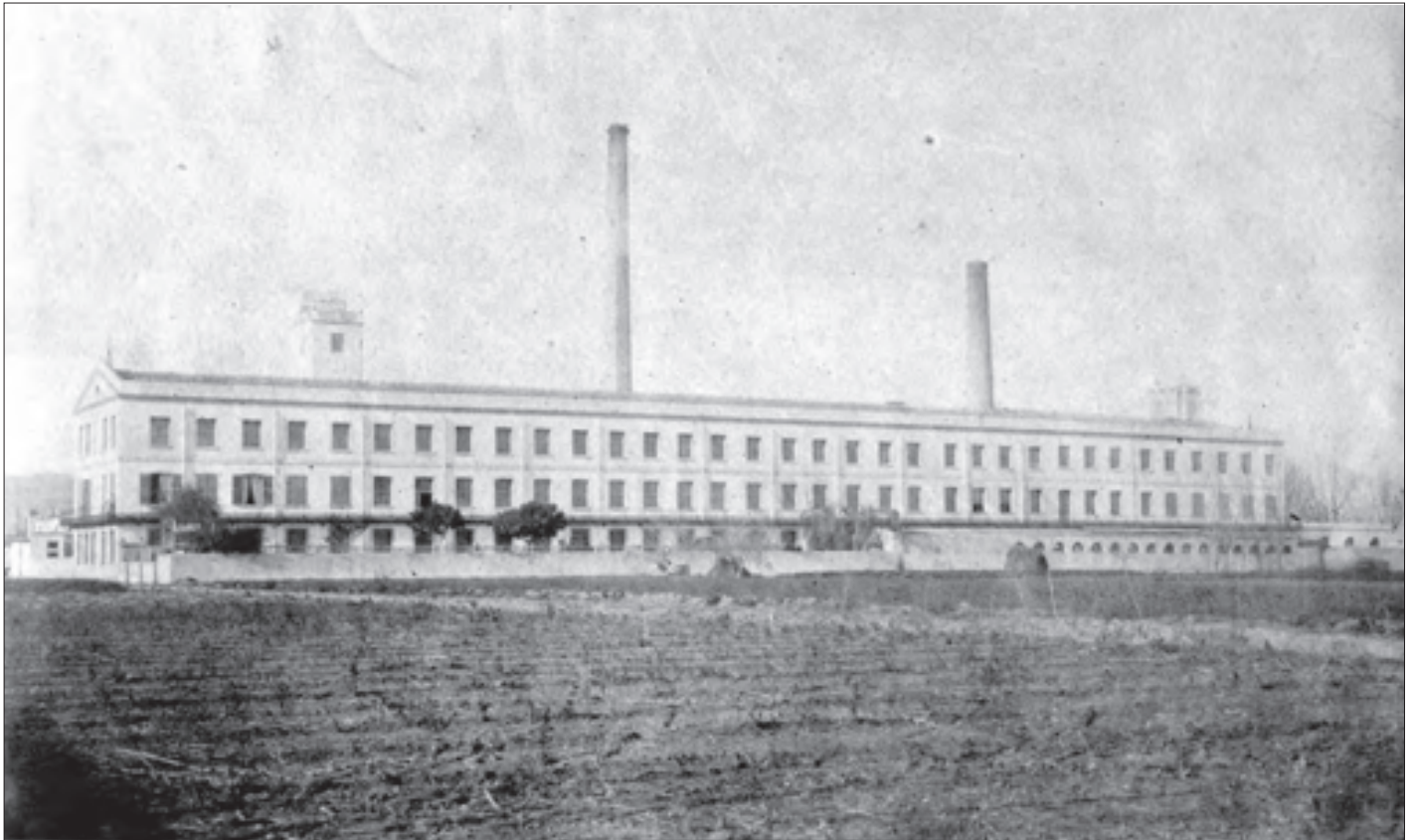
para el sostenimiento de la guardia que presta servicio permanente.

Barcelona (S. Andrés) 1 de *Octubre* de 193*5*

EL PRESIDENTE, EL TESORERO,

Juan Jordana *Cabo Cajero,*

Son Ptas. *- 12 -*

FÁBRICA
DE
ESTAMPADOS, INDIANAS Y PAÑUELOS

DE LOS

Suc.^{es} de J. LUCENA y C.^a

SAN MARTÍN DE PROVENSALS

Junqueras, 10.—Barcelona

L'existència dels excedents originats per l'agricultura i la demanda més elevada de béns de consum produïda pel creixement de la població, impulsaren a la darreria del segle XVIII que la manufactura tingués una important transformació i passés a un nivell més industrial.

La part més important dels beneficis agrícoles va anar a parar a les butxaques que no eren pas els camperols: eclesiàstics, nobles, funcionaris, comerciants i homes de professió liberal, que solien residir a Barcelona i que acostumaven a arrendar les seves finques. A partir del segle XVIII, el Poblenou comença a introduir-se en el món de la indústria.

Industrialització i manufactures

L'any 1693, Narcís Feliu de la Penya va ser un dels impulsors més decidits de la represa econòmica de finals

← Anunci de la fàbrica Estampados, Indianas y Pañuelos de Suc.es de J. Lucena y C^a, situada a Ca l'Alier, a la carretera de Mataró (avui Pere IV), publicat a la *Guía de San Martín de Provencals*, de l'any 1888.

↑ La fàbrica de Jaumeandreu i Cia., al carrer de Sant Joan de Malta, es veu envoltada de camps de conreu. Aquesta fotografia és, ara com ara, la més antiga que es conserva del Poblenou. 1886.

AHPN

Els camps de Can Ricart per sobre del carrer de Pere IV. Al fons a la dreta, la fàbrica de Jaumeandreu.

AHPN

El mas de Can Canal (o Can Canals, segons algunes fonts) en plena activitat de la batuda de cereals, cap a l'any 1915.

AHPN

del segle XVII i principis del segle XVIII. El blanqueig dels teixits que fabricava va ser la seva fita.

A partir de l'any 1730 es crearen a Barcelona nombroses empreses dedicades a la fabricació d'indianes, teles de cotó estampades que es feien en un procés de quatre fases ben diferenciades: filatura, tissatge, blanqueig i estampació. La primera, segona i quarta fase es realitzaven en fàbriques dins l'emmurallat barceloní, però la fase de blanqueig s'havia de fer fora del recinte, perquè necessitava aigua abundosa i grans espais. Coses de les quals gaudien a Sant Martí i, per això, fins al 1768 van proliferar aquestes fàbriques. Amb el temps, tots els processos es concentraren a Sant Martí de Provençals, atrets per la possibilitat d'aigua de qualitat que tenien gràcies al rec Comtal.

És, doncs, el segle XVIII el que defineix l'estructura del barri: amb els prats d'indianes es preparava l'adveniment de la indústria moderna simbolitzada per la màquina de vapor. Al segle XIX, Sant Martí passà de ser un poble eminentment agrícola a ser un dels centres més industrialitzats de tot l'Estat espanyol. ●

Imatge de l'any 1964 de la carretera de Mataró (avui Pere IV), amb la creu de terme situada davant del carrer d'Argentina. Actualment està emplaçada al final del carrer de Guipúscoa.

FOTO: RAMON SUBIRANA